РОЗДІЛ 4
ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

УДК [378.147:355.58]:159.954
DOI https://doi.org/10.32782/ped-uzhnu/2025-8-18

Батечко Дмитро Петрович,
ORCID ID: 0000-0002-7759-210X
старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Ставенко Віталій Володимирович,
ORCID ID: 0009-0007-9937-4377
викладач кафедри фізичного виховання та спорту
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ БАЗОВОЇ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ: ВЕКТОР ПІДВИЩЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ

FORMATION OF STUDENTS' MOTIVATIONAL POTENTIAL IN THE PROCESS OF BASIC GENERAL MILITARY TRAINING: A VECTOR FOR INCREASING LEARNING ACTIVITY

У статті розглядається проблема формування мотиваційного потенціалу студентів у процесі базової загальновійськової підготовки як чинника підвищення їхньої навчальної активності. Акцент зроблено на значенні внутрішньої мотивації до навчання, відповідального ставлення до завдань загальновійськової підготовки неспеціалізованого ЗВО, а також на розвитку стійких вольових якостей та готовності до подолання труднощів. Теоретичний аналіз підкріплюється узагальненням результатів емпіричного дослідження, що охоплювало анкетування студентів. Визначено основні чинники, що впливають на мотиваційний стан здобувачів освіти, зокрема: усвідомлення суспільної значущості умінь та навичок, залучення до активних форм навчання, позитивний приклад викладачів та запрошених гостей з бойовим досвідом, групова підтримка. Запропоновано вектор формування навчальної активності студентів, який передбачає впровадження мотиваційно орієнтованих педагогічних стратегій, зокрема: створення ситуацій успіху, поетапне ускладнення завдань, рефлексивне обговорення власного досвіду та цілей навчання. Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані у системі підготовки та вдосконалення навчального процесу у закладах вищої освіти. Зроблено висновок про необхідність цілісного підходу до формування мотиваційного потенціалу як інтегрованої особистісної якості, що виявляється через активну пізнавальну позицію, дисциплінованість й готовність до професійної самореалізації в умовах сучасних викликів.

Ключові слова: мотивація, загальновійськова підготовка, студенти, навчальна активність, професійна самореалізація.

The article addresses the issue of forming the motivational potential of students during basic general military training as a factor in enhancing their learning activity. Emphasis is placed on the importance of intrinsic motivation for learning, a responsible attitude towards the tasks of general military training at non-specialized higher education institutions, as well as the development of strong volitional qualities and readiness to overcome difficulties. The theoretical analysis is supported by a summary of empirical research results, including a survey of students. The key factors influencing students' motivational state were identified, in particular: awareness of the social significance of military skills and competencies, engagement in active learning methods, the positive example of instructors and invited guests with combat experience, and group support. A strategic vector for the development of students' learning activity is proposed, which involves the implementation of motivation-

oriented pedagogical strategies, including the creation of success situations, gradual complication of tasks, and reflective discussion of personal experiences and learning goals. The practical significance of the study lies in its potential application within the system of student training and the improvement of the educational process in higher education institutions. The conclusion emphasizes the necessity of a holistic approach to developing motivational potential as an integrated personal quality manifested through active cognitive engagement, discipline, and readiness for professional self-realization in the context of modern challenges.

Key words: motivation, general military training, students, learning activity, professional self-realization.

Постановка проблеми. Сучасні умови безпекової ситуації в Україні вимагають підвищення рівня військово-патріотичної свідомості та готовності молоді до захисту держави [1, с. 52]. Базова загальновійськова підготовка (БЗВП), як обов'язкова складова освітніх програм у ЗВО, є важливим інструментом формування первинних військових навичок, а також психологічної стійкості. Однак серед студентів неспеціалізованих ЗВО спостерігається, за даними низки літературних джерел, достатньо низький рівень зацікавленості у цій дисципліні, що знижує її ефективність [5, с, 123; 6, с. 58; 9, с. 18]. Тому актуальним є пошук інноваційних підходів до формування мотивації студентської молоді шляхом врахування їх психофізіологічних особливостей, запитів до сучасної освіти, різноманітних інтересів тощо. Дослідження мотиваційних чинників дає змогу адаптувати зміст й форму викладання курсу відповідно до викликів сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У статті Дерев'янчук А., Супрун О. (2014) розглянуто шляхи підвищення мотивації і стимулювання у підготовці офіцерів запасу на кафедрі військової підготовки, подані приклади різнорівневих мотиваційних стимуляторів формування навчальної активності студентів [2, с. 60]. У наукові публікації Зорій Я. (2024) наведено дані стосовно умов й особливостей формування мотивації у школярів до майбутньої військової служби та готовності до значних фізичних навантажень [3, с. 44]. Шевцов А. Л. (2023) у свої роботі розглядав окремі питання формування мотивації до навчання у вищих військових навчальних закладах [10, с. 45] тощо.

Мета дослідження – аналіз мотиваційних чинників участі студентів неспеціалізованого ЗВО у курсі базової загальновійськової підготовки, розробка практичних шляхів підвищення їхньої зацікавленості у вивченні дисципліни. Завдання дослідження: 1. Аналіз сучасних наукових підходів до проблеми мотивації в освітньому процесі. 2. Виявлення основних внутрішніх та зовнішніх чинників, які впливають на ставлення студентів до курсу БЗВП. 3. Опитування серед студентів щодо рівня зацікавленості та бар'єрів участі у заняттях БЗВП. 4. Розробка практичних рекомендацій щодо впровадження мотиваційних елементів у викладанні курсу.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння), емпіричні (анкетування студентів, експертне опитування викладачів), статистичні, педагогічне моделювання.

Виклад основного матеріалу. Специфіка мотивації до БЗВП у неспеціалізованому ЗВО, а саме у Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка» (м. Дніпро) має декілька складових.

По-перше, варто зазначити, що студенти технічних та гуманітарних спеціальностей часто себе не ідентифікують з військовою сферою у зв'язку з тим, що сприймають загальновійськову підготовку як другорядну. По-друге, спостерігається низький рівень обізнаності, а саме те, що студенти часто не розуміють мету та структуру курсу.

Проте в умовах актуальних загроз національній безпеці України опанування базових знань й навичок в сфері оборони набуває стратегічного значення. Тому важливо формувати у студентів внутрішню мотивацію через усвідомлення особистої та важливої відповідальності й значущості набутих компетентностей та їх ролі у зміцненні обороноздатності держави [4, с. 10; 7, с. 107]. Актуальність воєнної теми через війну в Україні зростає, що може слугувати мотиваційним фактором за умови правильного представлення [10, с. 45].

Таким чином, аналіз сучасних підходів до мотивації показує (табл. 1), що ключовими факторами є особистісна значущість для студента; інтерактивні, емоційні методи навчання значно підвищують мотивацію, а також той факт, що мотивація формується не лише змістом курсу, а й стилем викладання, можливістю діалогу з викладачем, загальною атмосферою заняття [7, с. 107; 8, с. 105].

Наступним кроком було виявлення основних внутрішніх та зовнішніх чинників, що впливають на ставлення студентів для курсу «Базова загальновійськова підготовка» у НТУ «Дніпровська політехніка» (табл. 2).

Нами було проведено опитування серед студентів щодо рівня зацікавленості та бар'єрів участі в заняттях БЗВП. Метою опитування стало з'ясування, як студенти ставляться до курсу БЗВП,

мотиваційні або демотиваційні чинники, а також виявлення бар'єрів активної участі в заняттях.

В опитуванні взяли участь 120 студентів різної статі, у віці 17–20 років, 1–2 курсів зі спеціальностей економіка, програмна інженерія, психологія Національного технічного університету «Дніпровська політехніка». Основними питаннями анкети стали наступні:

1. Як Ви оцінюєте свій рівень зацікавленості у курсі БЗВП? (від 1 до 5 балів).
2. Що найбільше мотивує Вас до участі? (варіанти: набуття навичок самозахисту, отримання оцінки, патріотизм, страх перед війною тощо).
3. Які чинники заважають активній участі? (відсутність інтересу, фізична складність, перевантаження, незрозумілість цілей).
4. Який формат занять був би для Вас більш привабливим? (практика, гейміфікація, інтерактиви, онлайн-сценарії).
5. Як Ви оцінюєте важливість БЗВП для сучасного студента?

Фрагментарні отримані результати студентського опитування представлено в таблицях 3, 4.

Стосовно отриманих результатів, лише 22% респондентів вважають курс важливим; 60% бачать користь лише в екстрених умовах; серед бар'єрів найпоширеніші: фізичні труднощі (34%), низька поінформованість (51%); більшість (67%) відділи б перевагу інтерактивному або стимуляційному формату занять.

Перейдемо до етапу розробки практичних рекомендацій щодо впровадження мотиваційних

Таблиця 1

Сучасні наукові підходи до аналізу мотивації в освітньому процесі

Основна ідея	Застосування у БЗВП	Рекомендація
Когнітивно-поведінковий підхід		
Особа навчається й діє, орієнтуючись на очікуваний результат та оцінку власних можливостей	У випадках, коли студенти не бачать цінності в курсі або вважать себе неспроможними його ефективно засвоїти – падіння мотивації	Формування чітких та досяжних цілей, надання приклади успішного застосування знань
Соціально-контекстуальний підхід (Виготський, Бандура)		
Навчання відбувається ефективніше в соціальній взаємодії	Мотивацію підсилює модель позитивної поведінки, спільне вирішення завдань, участь у рольових іграх та змаганнях	Організація командної роботи та ігрових елементів у навчанні
Теорія самодетермінації (Deci & Ryan)		
Мотивація як зовнішній (оцінки, зобов'язання) та внутрішній (інтерес, цінність, виклик) чинники	Створення умов для внутрішньої мотивації: можливість вибору, впливу на процес; успіх, відчуття прогресу; відчуття спільності з іншими	

Таблиця 2

Внутрішні та зовнішні чинники

Внутрішні чинники	Зовнішні чинники
1. Особисті інтереси та цінності: інтерес для військової справи, патріотизм, прагнення до самозахисту тощо	1. Якість викладання: досвід, методи, доступність пояснення, харизматичність викладача
2. Почуття важливості предмета: усвідомлення його практичного значення в умовах воєнного часу	2. Форма проведення занять: практичність, інтерактивність, командна робота
3. Рівень фізичної підготовленості: впевненість у власних силах як засіб підвищення позитивного ставлення	3. Матеріальна база: доступність обладнання, макетів, форменого одягу, засобів захисту тощо
4. Попередній досвід: участь у спортивних секціях, навчання у військових або кадетських ліцеях	4. Підтримка з боку адміністрації, студентського середовища: розуміння важливості курсу на рівні ЗВО
5. Тип темпераменту й навчальної мотивації: активними та рішучими студентами зазвичай краще сприймається предмет	5. Час і форма занять: поза основним навчальним часом або у незручний спосіб

елементів у викладання курсу «Базова загальновійськова підготовка». Результаті опитування студентів та аналіз сучасних педагогічних підходів свідчать про те, що для підвищення зацікавленості у вивченні курсу БЗВП необхідно проходити від формального, переважно лекційно-командного стилю до активної, гнучкої та практико орієнтованої моделі навчання. Ефективними в цьому напрямку є мотиваційні елементи, що враховують психологічні потреби сучасної молоді, наприклад: командну підтримку, інтерес до технологій, прагнення до візуалізації та динаміки тощо. Наводимо у таблиці 5 основні напрями впровадження мотиваційних підходів із коротким описом й прикладами.

Гейміфікація добре працює на коротких термінах навчання (1–2 семестри), дозволяє ефективно відстежувати прогрес та формує позитивний досвід у студентів. Стосовно командного формату, він актуальний у фізичній частині навчального курсу – стройова підготовка, стрільба, спеціальні фізичні вправи, тобто там, де важлива підтримка.

Метод аналізу ситуацій дає можливість поєднати теорію з практикою, особливо в ситуаціях цивільного захисту, надання першої допомоги. Цифрові технології зменшують у студентів бар'єр

Таблиця 3

Рівень зацікавленості студентів у курсі БЗВП (за 5-ти бальною шкалою)

Оцінка	Кількість респондентів	Частка (%)
5 – дуже цікаво	18	15%
4 – скоріше цікаво	30	25%
3 – нейтрально	36	30%
2 – скоріше нецікаво	24	20%
1 – зовсім нецікаво	12	10%
Разом	120	100%

Таблиця 4

Основні чинники, що мотивують студентів до участі у заняттях (з правом вибору декількох варіантів)

Мотивуючи чинник	Кількість відповідей	Частка (%)
Інтерес до військової тематики	42	35%
Практична користь у реальних ситуаціях	58	48%
Патріотизм, громадська позиція	33	28%
Обов'язковість курсу	76	63%
Підтримка фізичної форми	26	22%
Інтерес до командної роботи	29	24%

Таблиця 5

Мотиваційні підходи у викладанні БЗВП та їх реалізація в навчальному процесі

Мотиваційний підхід	Суть методу	Приклади реалізації	Очікуваний ефект
1. Гейміфікація	Використання ігрових методів у неігровому середовищі	Бали, військові звання за активність, симуляції умовної «місії»	Підвищення залученості, дух змагання, внутрішня мотивація
2. Командна методика	Формування навчальних груп із чіткім розподілом ролей	Командна робота над тактичними завданнями, марш-кидки, тренування зі взаємопідтримкою	Розвиток комунікації, згуртованості, відповідальності
3. Використання цифрових засобів	Підключення мультимедіа, додатків, VR, AR	Відеоіструкції, 3D моделі зброї, стимулятори першої допомоги	Більша наочність
4. Метод аналізу ситуацій	Робота з реалістичними ситуаціями та аналіз варіантів дій	Сценарії «Що робити під час обстрілу», «Евакуація з пораненими»	Активізація мислення, навички прийняття рішень
5. Розповіді з досвіду	Залучення реальних учасників бойових дій, волонтерів	Готові лекції, відеоінтерв'ю, запитання-відповіді	Формування емоційного зв'язку, глибше розуміння змісту
Особисті цілі	Допомога студенту визначити свій сенс участі у БЗВП	Створення власного мотиваційного плану, рефлексія	Персоналізація мотивації, внутрішня включеність

Таблиця 6

Рекомендації для викладача курсу «Базова загальновійськова підготовка»

Напрям	Рекомендації до впровадження	Ресурси/умови
Мотивація через активність	Використовувати навчальні рейтинги, командні виклики	Планування, система оцінювання
Емоційна замученість	Залучати реальних спікерів, демонструвати історії	Відеоматеріали
Сучасний формат	Використання інтерактивних платформ (Kahoot, Mentimeter тощо)	Мультимедійне обладнання, Wi-Fi
Практичність	Поєднання завдань з реальними ситуаціями (тактична медицина, укриття тощо)	Підготовка сценаріїв
Зворотний зв'язок	Впровадження анкетування після занять, обговорення,	Опитування в аудиторії, форми Google
Позитивний імідж курсу	Уникання формалізму, надмірної жорсткості	Лекції та заняття з реальними прикладами. Врахування індивідуальних можливостей студентів

«нецікавості» дисциплін, особливо якщо здобувачі вищої освіти можуть використовувати власні пристрої.

Залучення реальних учасників бойових дій, їх розповіді про особистий досвід формують глибшу емпатійну мотивацію та стійкий інтерес до предмету. Рефлексія дозволяє студентам осмислити власну участь, наприклад, це може бути короткий щоденник або опитувальник в кінці заняття. Для викладачів курсу БЗВП нами розроблена низка рекомендацій (табл. 6).

Висновки. Ключовим мотивуючими чинниками у курсі «Базова загальновійськова підготовка» є практична цінність знань та інтерес до військової тематики. Таким чином, використання, тобто перехід до інтерактивних елементів у зміст БЗВП, а також командно-орієнтованих та гнучких методик має стати основним вектором курсу. Це сприятиме, на наш погляд, не лише підвищенню якості засвоєння знань, а й формуванню відповідального ставлення молоді до власної безпеки, громадянської позиції й готовності до захисту у воєнних і надзвичайних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Будагьянц Л. Про що свідчать цінності Збройних Сил України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2025. 85(3). 52–61. https://doi.org/10.33099/2617-6858-2025-85-3-52-61.

2. Дерев'янчук А., Супрун О. Проблема успішності студентів військових кафедр. *Збірник наукових праць Національного університету оборони України.* 2014. № 2 (30). С. 60–67.

3. Зорій Я. Умови й особливості формування мотивації у школярів до майбутньої військової служби та готовності до значних фізичних навантажень. *Фізична культура і спорт: наукова перспектива*. 2024. № 3. С. 44–50.

4. Клочко В. І., Коломієць А. А. Формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів технічних спеціальностей : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2012. 188 с.

5. Кузікова С. Б., Пухно С. В. Особливості мотивації навчання студентів педагогічних спеціальностей закладу вищої освіти. *Психологія і суспільство*. 2024. № 1. С. 123–130.

6. Мельніков А. В., Шинкарук В. О., Гіщак О. В. Роль мотивації курсантів на вдосконалення рівня фізичної підготовленості. *Академічні візії.* 2023. Вип. 26. С. 58–65.

7. Осередчук О. А. Формування позитивної мотивації студентів до самомоніторингу навчальних досягнень з метою самовдосконалення. *Педагогічні науки*. 2022. № 1. С. 107–114.

8. Піменова О. О., Гапончук О. М. Мотивація до навчання студентів в умовах воєнного стану. *Габітус*, 2023. № 47. С. 45–52. DOI https://doi.org/10.32782/2663-5208. 2023.47.5.

9. Пророк Н. В., Кондратенко Л. О., Манилова Л. М. Психологічна діагностика мотивації особистості до навчання в умовах інформаційного суспільства : монографія / за ред. Н. В. Пророк. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 131 с.

10. Шевцов А. Л. Деякі питання формування мотивації до навчання у вищих військових навчальних закладах. *Спільнота*. 2023. № 2. С. 45–50.